

שימוש בתוכנת מהשב להישוב זמני הווסת

הצגת השאלה

קיימות כיום בשוק תוכנות מחשב ואפליקציות לחישוב זמני הווסת, שמטרתן לחסוך את החישובים של זמני פרישה סמוך לווסת, שלעיתים הם מסובכים, ורבים טועים בהם. נשאלת השאלה: האם ראוי לסמוך על תוכנות כאלו, או שיש חיסרון בהשארת הפסיקה ההלכתית לידי מכונה אוטומטית?

א. פתיחה – דעת המתנגדים

שו"ת 'משנה הלכות' (חלק יד סימן קסג) כתב בחריפות נגד הסתמכות על תוכנת מחשב לשם חישוב וסתות. בקובץ 'צהר' (ג עמ' סג) מובא מכתב של הרי"ש אלישיב זצ"ל מתאריך י"ד בסיוון תשנ"ה, שבו גם הוא כתב שאין להשתמש במכשיר זה עקב החשש למכשולים שונים, ושעל כן כשיש ספק יש צורך להציע את הדברים לרב מובהק ירא שמיים שיפסוק להלכה.

ב. דיון בטעמים של המתנגדים

אומנם נראה לענ"ד שאין זה סוף פסוק, ויש לדון בדברים. מכתבו של הרי"ש אלישיב בנושא קצר, ולא ניתן ללמוד ממנו מה היו הנימוקים העיקריים שגרמו לו להשיב בשלילה. ואולם תשובת ה'משנה הלכות', כדרכו בקודש של הר"מ קליין זצ"ל, מפורטת וארוכה, והוא מציג בה את הטעמים להתנגדותו. אם נעיין בהם נראה לענ"ד שיש להשיב על דבריו, ויתר על כן - יש מקום רב לחלק בין המציאות שהייתה קיימת בזמן מתן התשובה, לפני כעשרים וחמש שנה, לבין ימינו אנו. ה'משנה הלכות' הביא חמישה טעמים עיקריים לדעה שאין להסתמך על תוכנת מחשב לגבי חישוב וסתות; ולהלן נימוקיו והתייחסותנו.

1. טעמו הראשון של ה'משנה הלכות'

...כי שהרי כאן לא קרא ולא שנה ולא שימש ת"ח. המחשב אינו אלא כשופר ומשפר, מה שמכניסים בו מוציא, ומי זה שמברר איזה הלכות להכניס בו, ועל

איזה הלכות אגן סמכין, ופשוט כי הרבה הלכות דחיות לקולא או לחומרא הכניסו במחשב, והמסתכל עליהם סומך עליהם.

אכן, לפני שמתחילים לפתח תוכנה כזו, על מפתח התוכנה לשבת עם תלמיד חכם ירא שמיים, שבקיא היטב בהלכות וסתות, לקבל ממנו את ההלכות בצורה נכונה וברורה, ואותן להכניס לתוכנה. כך עשינו באחת התוכנות שרצו לפתח וביקשו מאיתנו הסכמה: ישבנו עם המפתחים, ובדקנו היטב את ההלכות שעל פיהן פיתחו את התוכנה. יתר על כן, דאגנו שהתוכנה תפותח בהתאם לכמה פסיקות מרכזיות, ושהמשתמש בתוכנה יוכל לכתוב בתחילת שימושו בה על פי איזו שיטת פסיקה הוא מעוניין לקבל את התשובה.

2. טעמו השני של ה'משנה הלכות'

כי יכניסו במחשב גם הלכות של אנשים מכל מיני סוג, ואפילו מינין ואפיקורסים... ועוד עלולים להכניס מכל סוגי מחברים ואנשים, הרי הוא פיגול ופסול מצד עצמו. גם על טעם זה יש להשיב כמו שכתבנו על הטעם הראשון. יתר על כן, חשוב לדאוג שמפתחי התוכנה יהיו אנשים יראי שמיים שגם למדו תורה הרבה (וכפי שבדקנו בתוכנות שעליהן נתנו את הסכמתנו). וייתכן שהתשובה נכתבה לפני שנים רבות, כשכמעט לא היו בנמצא אנשי מחשבים שהם גם תלמידי חכמים, ופיתוח התוכנות נעשה על ידי אנשים שאינם יראי שמיים, בהכוונת רבנים. במצב כזה היה חשש אמיתי שהמפתחים לא יבינו את כל מה שמסבירים להם, או שהדיוק לא יהיה אכפת להם כל כך. אולם כיום ב"ה ישנם אנשי מחשבים רבים שהם יראי שמיים ומקפידים על קלה כבחמורה, וגם למדו תורה הרבה קודם שיצאו לעולם המעשה, ולכן אם פוסק או גוף רבני שישבו ובדקו אותם היטב ראו שהם מכוונים לאמיתה של תורה - איני רואה חשש בדבר.

3. טעמו השלישי של ה'משנה הלכות'

'כיוון שלא למד ההלכה, בדבר קטן מאד משתנה העניין וההלכה'. על כך יש להשיב שאכן טעם זה צודק מאוד. אולם במה דברים אמורים, כשהמחשב משמש לשם פסיקה בשאלה הלכתית שנדרש לה שיקול הדעת, כגון אם אישה נאסרה בראייה מסוימת או אם כלי נטרף בשימוש מסוים. כאן באמת יש פרטים רבים שמשתנים לפי המצב וכדומה. אולם התוכנות שאנו מדברים עליהן הן תוכנות שמטרתן אך ורק לקבל את ימי הראייה של האישה, ולפי זה לחשב את זמן הפרישה בסמוך לווסת. דהיינו, לאחר שהנתונים ההלכתיים ידועים וברורים, התוכנה עושה חישוב מתמטי ונותנת תוצאה של עונת הפרישה הנכונה. לצערי הרב, זוגות רבים שעושים את החשבון בעצמם טועים בו, עקב חישוב מוטעה, ולא עקב חוסר ידיעה הלכתית.¹ לצערי, נוכחתי גם במורי הוראה שטעו בחישוב הזמנים, עקב קשיים בחישוב חשבונות.

1. במבחנים שאנו עושים ללומדי הקורסים של מכון פוע"ה, הרוב המוחלט יודעים לומר מהן עונות הפרישה של אישה שיש לה וסת קבועה ושל אישה שאין לה וסת קבועה, אולם שיעור גבוה מאוד מן

דהיינו, מטרת התוכנה אינה לפסוק הלכה, אלא לחשב את החשבון הנכון (ומתוך כך ממילא נפסקת ההלכה).

4. טעמו הרביעי של ה'משנה הלכות'

ורביעי בקודש, דעל כולם העיקר שלהורות הלכות צריך שימוש אצל גדולי הדור, ולא כל הרוצה ליטול את השם נוטל... והסברתי במקום אחר שכמו רופא חולים לומד שש שנים בתיכון וכיוצא בו, ולאחר שגמר בהצטיינות הכי גדולה עדיין אסור לו להיות רופא עד שישמש שלוש שנים למעשה בבית חולים, ולאחר שלוש שנים אם יצליח, רק אז הוא יתחיל להיות רופא. ואם כן קל וחומר בן בנו של קל וחומר, רופא נפשות מורה הוראות, שאפילו ילמוד כל התורה, צריך לקבל שימוש בהוראה, ובפרט בעניני נידה, ואם לא יקבל אין בהוראתו כלום. אכן, פסיקה הלכתית צריך שתיעשה רק על ידי מי ששימש תלמידי חכמים.² לכן ודאי שאין להסתמך על תשובות הלכתיות במחשב לשם פסיקת הלכות כללית בכל מקום. אולם אנו מדברים כאן על תוכנת מחשב שתפקידה העיקרי הוא לחשב חישובים, וכאמור לעיל, דווקא בעניינים אלו החישוב הוא מדויק, ואילו בחישוב על ידי אדם, אפילו הוא תלמיד חכם, יכולות להיות טעויות חמורות.

5. טעמו החמישי של ה'משנה הלכות'

וחמישית אוסיף עליו, לפי מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות (אבות סוף פרק ה): בן הא אומר לפום צערא אגרא, וזה לשונו: ואמר בן הא הא, לפי מה שתצטער בתורה יהיה שכרך...'. ולכן כל מי שסומך עצמו ופוסק מהמחשב בלי לעיין בש"ס ופוסקים, הוראותיו פסולים לא רק להלכה זו, אלא בכלל אין לסמוך על הוראותיו, ומימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה ואין לסמוך עליו כלל וכלל... כאמור לעיל, אכן הדברים נכונים ואמיתיים, אולם כאן אין מדובר בפסיקה אלא בחישוב אחרי שאנו יודעים את הכללים ההלכתיים, ולכן איני רואה שום חשש ובעיה אמיתית. כל זאת בתנאי שהתוכנה פותחה על ידי אדם ירא שמיים שבקיא בהלכה, ופוסק מובהק עבר עליה ונתן את הסכמתו (ואף בדק פעמים רבות שאין טעויות, כפי שבדקנו אנו את התוכנות שהגיעו אלינו), ושאין בה שום פסיקה הלכתית לשאלות שונות מלבד מתן מענה לשאלה מהם ימי הפרישה על פי הזנה של זמני קבלת הווסת לתוכנה על ידי האישה.

ג. טעמים נוספים כנגד התשובה

לענ"ד, יש להשיב עוד כמה דברים על תשובתו של ה'משנה הלכות':

הלומדים טועה בשאלה שבה נותנים תאריכי ראייה ומבקשים שיכתבו את זמני הפרישה. הטעויות הן כמעט תמיד בחישוב ולא באי ידיעת ההלכה.
2. ראה על כך בהקדמה לספרי שו"ת שאגת כהן, חלק א.

1) ה'משנה הלכות' כתב בתשובתו שההוראה בחישובי וסתות היא באיסורי כרת ומיתות בית דין. לכאורה דבריו נכונים רק כאשר מדובר על פסיקה בהלכות נידה, אם האישה טהורה או לא.³ אולם אם התוכנה מתמקדת אך ורק בשאלה מהן עונות הפרישה בסמוך לווסת, אין כאן אלא חשש של איסור דרבנן (לדעת רוב הפוסקים, וגם לחולקים - מדובר באיסור לאו ולא באיסור כרת).

2) נראה שעיקר טעמו של ה'משנה הלכות' הוא החשש שתוכנות המחשב תשמשנה לא רק לחישובי וסתות אלא גם לפסיקת הלכה כללית. כאמור לעיל, אכן יש בעיה אמיתית בפסיקת הלכה באמצעות מחשב, אולם אין לנו לגזור גזרות מדעתנו, ולכן לצורך חישובים בלבד - איני רואה כל בעיה.

3) בסימנים שלאחר מכן ה'משנה הלכות' ממשיך ופורש את שיטתו על הבעייתיות הגדולה שיש לדעתו בפסיקה בעזרת מחשב. בסימנים קסז-קסח הוא כותב נגד שימוש במחשבים לבדיקת כשרות של סת"ם. למרות דבריו, המנהג המקובל הוא להיעזר במחשבים לצורך בדיקת סת"ם, וכידוע, מאז החל השימוש במחשבים לשם כך, עלתה רמת הכשרות של ספרי תורה עלייה ניכרת.

סיכום

אכן יש להתנגד לשימוש במחשב לצורך פסיקה הלכתית. במה דברים אמורים? כשתוכנת המחשב תפקידה לפסוק הלכה בנושאים שדורשים שקלא וטריא, אולם אם מטרתה של תוכנת המחשב אינה אלא כ'גולם בעלמא' לחשב חישובים שאנשים רגילים לטעות בהם, הדבר אפשרי ואף מבורך. כל זה בתנאי שהתוכנה פותחה על ידי איש מחשבים ירא שמיים שלמד הרבה תורה, ועברה ביקורת של פוסקים מובהקים על מנת לוודא שהחישובים נעשים על פי ההלכה המקובלת ושאין בתוכנה טעויות. ואכן, אני מכיר כמה תוכנות שזכו להסכמות נלהבות של פוסקים מובהקים, ודומני שבזכות תוכנות אלו מתרבה שמירת הטהרה בעם ישראל.

3. וגם בזה לא מובנת התוספת על מיתות בית דין, שכן איסור נידה הוא בכרת ואינו במיתת בית דין, ואולי נכתבו הדברים אגב שגרת הלשון.